

KÜRESEL KRİZ BAĞLAMINDA AB ÜYE ÜLKELERİ BÜTÇE AÇIKLARI: GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Hakkı ODABAŞ

Uşak Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü
1 Eylül Kampüsü, Uşak, 64100
E-posta: hakki.odabas@usak.edu.tr

Ercan BAHTİYAR

Uşak Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü
1 Eylül Kampüsü, Uşak, 64100
E-posta: ercan.bahtiyar@usak.edu.tr

Özet

Küreselleşme ile birlikte ülkeler arası artan karşılıklı bağımlılık geçtiğimiz yıllarda ilk olarak ABD ve ardından İngiltere’de ortaya çıkan küresel finans krizinin dünya piyasalarına hızlı bir şekilde yayılmasını kolaylaştırmış ve güçlü dünya ekonomilerinde ciddi hasarlara yol açmıştır.

Bu durumun en son örneği ise en başta güçlü bir ekonomik birlik amacıyla bir araya gelmiş ve bu doğrultuda kurumsallaşmayı başarmış olan AB’dir. Ancak küresel kriz AB üye ülkelerinde standart olarak uygulanan bazı mali kurallardan sapılmasına yol açmıştır. Üretim ve istihdam sorunları da yaşayan bu ülkelerinde dahil olduğu Euro bölgesinde yaşanan bütçe açıklarından dolayı da daha fazla faiz ve yüksek vergi oranları ile karşı karşıya kalmıştır.

Çalışmamızda küresel kriz bağlamında AB üye ülkeleri bütçe açıkları genel bir değerlendirme şeklinde ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Euro Bölgesi, Avrupa Birliği, Bütçe Açıkları, Küresel Kriz

Alan Tanımı: Kamu Maliyesi (Ekonomi)

A GLOBAL CRISIS AND BUDGET DEFICITS IN THE EUROPEAN UNION: A GENERAL AVALUATION

Abstract

In the past years, increasing interdependence among countries with globalization, facilitated the emergence of the global crisis firstly in USA and later in England, then were spread across the world to the world economy has led to large losses. The most recent example of this situation is the European Union, a strong economic union initially had come together in order then institutionalization in this direction was achieved.

But the global crisis, the fiscal rules would lead to deviations from in EU member countries. Production and employment problems has been occurred in this country and high tax rates and more interest has faced Because of budget deficits.

In our study the global crisis, budget deficits in the context of the eu member states put forward in the form of an overall assessment will be tried.

Key Words: *European union budget deficits, excessive budget deficit*

JEL Classification: H6, E62, O52.

1. GİRİŞ

2008 yılı sonlarına doğru ABD’de ortaya çıkan emlak krizi ve ardından İngiltere’de devam eden finans piyasalarındaki dalgalanma reel ekonomileri ve finans piyasalarını yıkıcı bir etkiye sahip bir krizle karşı karşıya bırakmıştır. Toplam talebin gerilemesi ve finans piyasalarındaki gerileme ticaret hacminde de daralmayla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte birçok güçlü ekonomi bu krizden ciddi hasarlar almıştır. Bu durumun son örneği olan Avrupa Birliği’nde de birçok önlem alınmış ancak krizin bazı etkilerine karşı konulamamıştır.

Gelişmiş ülkeler merkez bankalarının uzun süreli uyguladıkları düşük faiz politikaları ve büyük sermaye transferleri krizin dayanaklarını oluşturmuştur. Bununla beraber finans piyasalarını düzenleyen yasaların değişikliğe uğraması, aşırı kazanç hırsı ve çok riskli yatırımların gerçekleştirilmesi ayrıca kredi derecelendirme kuruluşlarının yanlış uygulamaları gibi önemli faktörler de krizin büyümesi ve hızlı bir şekilde yayılmasını körüklemiştir. ABD temelli olduğunu belirttiğimiz krizin gelişmekte olan ülkelere sıçramasının diğer bir nedeninin ise ABD’deki borç kaynaklı tüketime dayalı sürdürülemez yaşam standardı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Küresel kriz süreç içerisinde finans kanalı başta olmak üzere büyüme ve istihdam, iç talep ve küresel ticaret yani dış talep kanalları gibi birçok alanda ortaya çıkmıştır. Bununla beraber küresel krizin en büyük yansımalarından biri de bütçe açıklarında görülen artış olmuştur. Hükümetlerin uyguladığı destek paketlerinin yanı sıra vergi hasılatının yüksek olduğu konut ve inşaat sektöründe görülen daralmanın da bütçe açıklarındaki artışa etkisi büyüktür.

Avrupa Birliği ülkelerinde görülen bütçe açıklarının sebepleri hakkında yapılmış bir çok çalışma vardır. Bütçe açıklarının sebeplerine bakıldığında sadece ekonomik değil aynı zamanda politik ve yapısal sebeplerin de önemli yerleri olduğu görülmektedir. Avrupa birliği ülkelerinin “parasal birliğe” geçmeleri ile birlikte “aşırı bütçe açıklarının” olumsuz etkileri daha fazla hissedilmeye başlanılmıştır (Castro, 2007:2).

Ab üye ülkeleri için geliştirilen Maastricht kriterleri ile getirilen kurumsal sınırlandırmalar özellikle küçük ab ülkelerinde aşırı bütçe açıklarının ortaya çıkmamasında etkili olmuştur. Aşırı bütçe açığı ortaya çıkmayan ab ülkelerine bakıldığında, maastricht kriterlerine uyma zorunluluğu, kamu borçlarının düşürülmesi için uygulanan politikalar, büyüme odaklı politikalar, politik fırsatçılıktan ve partizanca uygulamalardan kaçınılması aynı zamanda aşırı bütçe açıklarının önündeki engeller olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. KÜRESEL KRİZ BAĞLAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ’NDE BÜTÇE AÇIKLARI

Genellikle bir yıl olmak üzere devletin belirli bir dönemde bütçe giderleri ile gelirleri arasındaki giderler lehine oluşan fark olarak nitelendirilen bütçe açıkları gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde farklı boyutlarda olmak üzere ekonomik ve mali bir sorun olarak görülmektedir. Bütçe açığı gider-gelir uyumsuzluğunu göstermekte ve bu durum hem gelirler hem de giderler bağlamında incelenebilmektedir. Ancak günümüz uygulamalarında giderler ön plana çıkmakta ve gelirin, giderdeki artış hızına yetişemediği görülmektedir (Egeli, 1999:1). Söz konusu durum Avrupa Birliği’nde de aynıdır. Giderlerdeki artış hızı mevcut gelir artışına göre yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir.

Avrupa para birliğinin kuruluş aşamasında da yetkililer tarafından ifade edildiği gibi, tek bir para birimi oluşumu asla salt bir ekonomik karar olarak değerlendirilemeyecek ve parasal birliğin geleceği siyasi bütünleşme yönünde atılacak adımlara da bağlı olacaktır. Dolayısıyla Euro'nun ve Euro'nun gerektirdiği ekonomi politikalarının başarılı bir şekilde uygulanabilmesi Avrupa Birliği'nin nihai hedefi olan siyasi birliği gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği yönünde de önemli bir test olacaktır. İçinde bulunulan koşullarda, AB'nin bu testte başarılı bir performans sergilediğini söylemek mümkün olmayacaktır.

Bütçe açıklarının telafisinde ve bununla birlikte mali disiplinin sağlanmasında önemli olan husus etkin bir maliye politikasının uygulanabilmesidir. Avrupa Birliği'ne üye ülkeler de, ortak para birliği EURO uygulamasına geçmeden önce, mali disiplini tesis etmek için 7 Şubat 1992'de Maastricht Antlaşmasını imzalamışlar ve "yakınlaşma kriterleri" adı verilen Maastricht Kriterlerini belirlemişlerdir. Buna göre bütçe disiplini açısından üye devletlerin uyması gereken iki önemli kriter bulunmaktadır. Bunlardan birincisi üye devletin bütçe açığının GSYH'sına oranının en fazla %3 olması diğeri ise borç oranının GSYH'nın %60'ını geçmemesidir. Bununla birlikte ancak belirlenen süre içerisinde bu kriterlere ulaşabilen ülkeler ortak para birliği uygulamasına dahil olabilmişlerdir. Dolayısıyla, bütçe açıkları ile karşı karşıya olan ülkeler, siyasi destek sağlayarak uygulayacakları etkin para ve maliye politikaları yoluyla bu açıkları en aza indirebilecekler ve ardından mali ve parasal disiplini tesis edebileceklerdir (Özen, 2002:39).

Küresel kriz ve sonrasındaki etkilerden korunmak için ülkeler bazında çeşitli maliye politikası kuralları belirlenip bu kuralların ihlaline ilişkin çeşitli yaptırımlar uygulanmaktadır. Söz konusu yaptırımlara bakıldığında ise mali kurallarla birlikte bu yaptırımların yaygın olmadığı ve yaptırımların özellikle, Amerika ve İstikrar ve Büyüme Pakti ile de AB ülkelerinde uygulanmaktadır. İstikrar ve Büyüme Pakti gereğince belirlenen referans değerlerini aşan ülke için, ilk önce ülkenin kamuoyuna ilan edilmesi şeklinde itibari bir yaptırım uygulanmakta, daha sonra ise ülkeden bir miktar paranın vadesiz mevduat olarak alınması yoluna gidilmekle beraber son aşamada ise söz konusu mevduatın para cezasına çevrilmesi yöntemleri uygulanmaktadır (Aysu, 2010:20).

Krizin başlangıcında sıkı maliye politikası uygulayan ülkelerin bütçe açıklarının GSYH'na oranları yüzde 3'e yakın ya da yüzde 3'ün altındayken en yüksek bütçe açıkları başta Yunanistan olmak üzere İngiltere, İrlanda ve İspanya'da görülmüştür. Bütçe açıklarındaki artışın bir nedeni ise hükümetler tarafından uygulanan destek paketlerinin yanı sıra vergi hasılatının yüksek olduğu konut ve inşaat sektöründe görülen daralma olmuştur. Bu ülkelerde yaşanan kredi genişlemesi ve varlık fiyatlarındaki artış, kriz öncesi dönemde bütçe gelirlerini arttırmış ancak yaşanan kriz kredilerde daralmaya ve varlık fiyatlarında düşüşe neden olmuştur. Bu durum ise bu ülkeleri yüksek bütçe açıklarıyla karşı karşıya bırakmıştır. Yüksek bütçe açıkları kamu sektöründeki borçları da arttırmış krize karşı önlem niteliğinde sorunlu bankalara yapılan sermaye transferleri ve garantilerin hibe edilmesi de yine kamu borçlarının artmasında etkili olmuştur (Maliye Bakanlığı, 2010:7). Yukarıda sayılan İngiltere, İrlanda, İspanya ve Yunanistan yüksek bütçe açıklarının yanı sıra üye ülkeler arasında en fazla kamu borcuna sahip ülkelerdir.

Mevcut durum üzerine IMF tarafından Euro bölgesindeki ülkelerin uluslararası bütçe koordinasyonunu gerektirecek yeni bir sisteme yönelik yeni adımların atılması gerektiği yönünde bir teklif gerçekleşmiş, yaşanmakta olan ve piyasaları altüst eden krizin tekrarını önlemek için üye ülkelerin kendi aralarında kısa vadeli mali transferler yapmaları ciddi bir önlem niteliğinde olacağı vurgulanmıştır.

Avrupa komisyonu tarafından yayınlanan 2010 yılının ikinci yarısı tahminlerini içeren rapora göre 27 Avrupa ülkesinin ortalama bütçe açığının rekor bir seviye ile GSYH'nin %7,2'sine ulaşacağı borç stokunun ise GSYH'nin %80'i civarında olacağı öngörülmektedir (European Commission, 2010:3). Aynı raporda iyileşmenin karşısındaki temel riskin ise krizin kaynağı olarak kabul edilen finans piyasalarındaki belirsizlik olduğu belirtilmiştir.

Tablo 1: Euro Bölgesi ve AB ülkeleri Rakamları

Euro area (EA16)		2006	2007	2008	2009
GSYH piyasa fiyatları	(milyon euro)	8.553.600	9.00. 902	9.258.895	8.977.933
Kamu açığı (-) / fazlası (+)	(milyon euro)	-112.048	-55.723	-181.176	-565.111
(% GSYH)		-1.3	-0.6	-2.0	-6.3
Kamu harcamaları	(% GSYH)	46.7	46.0	46.8	50.7
Kamu gelirleri	(% GSYH)	45.3	45.4	44.9	44.4
Kamu borçları	(milyon euro)	5.842.888	5.940.433	6.424.615	7.062.625
(% GSYH)		68.3	66.0	69.4	78.7
EU27					
GSYH piyasa fiyatları	(milyon euro)	11.682.471	12.364.567	12.500. 094	11 804 734
Kamu açığı(-) / fazlası (+)	(milyon euro)	-167 687	-103 584	-285. 685	-801.866
(% GSYH)		-1.4	-0.8	-2.3	-6.8
Kamu harcamaları	(% GSYH)	46.3	45.7	46.9	50.7
Kamu gelirleri	(% GSYH)	44.9	44.9	44.6	44.0
Kamu borçları	(milyon euro)	7.172.706	7.265.256	7.697.027	8. 690.304
(% GSYH)		61.4	58.8	61.6	73.6

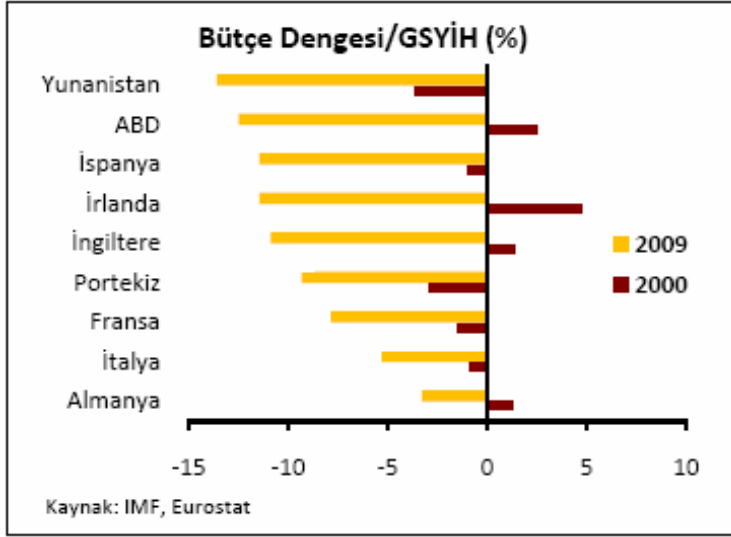
Kaynak: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-22042010-BP/EN/2-22042010-BP-EN.PDF)

Yukarıdaki tabloda Euro'nun tek para birimi olarak kullanıldığı 16 ülke ve 27 AB üyesi ülkenin son dört yıla ait rakamları ele alınmış ve 2009 yılında Euro ülkelerinde %-6,3 olarak gerçekleşen bütçe açığı oranı 27 üye ülkenin ortalamasında ise %-6,8 olarak gerçekleşmiştir. Borç oranı ise euro ülkeleri toplamında %78,7 oranında gerçekleşirken tüm AB ülkelerinde ise %73,6 oranına ulaşmıştır.

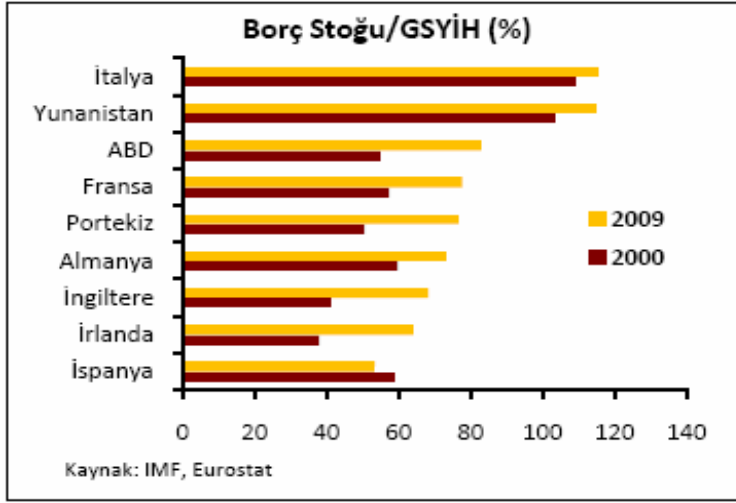
Her kriz sistemdeki bir boşluğa işaretler ve bu boşluğu telafi etme fırsatı vermektedir. Ama her telafinin de bir yan etkisi olacaktır. Önemli olan da bu etkiyi azaltmaktır. Kişilerin gelirlerinden fazla harcama yapmaları da sistemin bozulduğuna işaretler. Dolayısıyla herkes gelirine göre harcama yapmalıdır. Diğer yandan ise kriz yönetiminin daha sağlam ve şeffaf hale getirilip ülke içi dengesizliklerin giderilmesiyle birlikte mali denetim konusundaki önerilerin de yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Mevcut finans sisteminin euro bölgesi ekonomisinin uzun vadeli istikrarı için tehlike oluşturduğu görülmektedir. AB ülkelerinin bu konuda farklı farklı düzenlemeler yapması, para birliği için bir anlam ifade etmemekle birlikte aksine potansiyel bir tehlike de oluşturabilecektir. Bununla birlikte bütçe kontrol edilemez hale geldiğinde ise makro ve mikro seviyelerdeki ekonomi politikaları da desteklenemez duruma gelecek ve bu alanda da bir değişim şart olacaktır (Holmes, Otero ve Panagiotidis, 2008:2).

Aşağıdaki tablolarda ise Bütçe dengesi/GSYİH oranları ile Borç stoku/GSYİH oranları verilmiştir. Bu tablolardan Portekiz ve İspanya'nın borç stoku ve borç stoku/GSYİH göstergeleri diğer ülkelerden daha düşük olmasına rağmen bütçe dengesi/GSYİH oranlarının hızla artması ve cari işlemler açıklarının yüksek olması bu ülkelere karşı risk algılamasına neden olmaktadır.

Tablo 2: Bütçe Dengesi/GSYİH (%)

Tablo 3: Borç Stoğu/GSYİH(%)

3. SONUÇ

Avrupa Birliği tarihinin en önemli krizinden çıkarılan ders, AB düzeyinde daha etkin bir ekonomik yönetişimin eksikliğiyle birlikte kurumsal mali gözetim ve koordinasyonunun da yeterli olmamasıydı. Bu durum Lizbon Antlaşması'nın 136. maddesinde de şu şekilde belirtilmiştir: *"Euro bölgesi ülkeleri ortak ekonomi politikası kuralları kabul etmelidir ve bütçe disiplinlerine yönelik koordinasyonu güçlendirmelidirler"*. Avrupa Komisyonu, krizden olumlu bir çıkarım elde etme isteğiyle birlikte Lizbon Stratejisinin de artık Avrupa Birliği ekonomisinin sorunlarını çözmek için yetersiz kaldığı anlaşılmış, onun yerini alacak "AB 2020" başlığı altında yeni bir reform gündemi hazırlanmaya başlamıştır.

Küresel krizin Avrupa Birliği üzerindeki etkileri ciddi boyutta olmuştur. İngiltere, İrlanda ve İspanya gibi milli gelirlerinde mali hizmetlerin payı yüksek olan ülkelerde ciddi sorunlar görülmüş, küresel krizin etkilerinden biri olarak yaygınlaşmaya başlayan tüketici güveni kaybı ve dünya ticaret hacminin daralması sadece bu ülkeleri değil dünyanın sayılı ihracatçılarından biri olarak bilinen Almanya ekonomisini de zora sokmuştur. Bununla birlikte birliğe yeni üye olmuş bazı ülkelere krizden olumsuz etkilenmişlerdir. Letonya'da milli gelirin %20 oranında azalması, Macaristan ve Romanya'nın da Uluslararası Para Fonu'na başvurmak zorunda kalmaları bu etkilerden bazılarının örnek olarak gösterilebilir(Eralp, 2010:2).

Krizin en çok etkili olduğu Yunanistan için AB ve IMF tarafından üç yıl içerisinde toplam 110 milyar euro'luk yardım öngören bir anlaşma imzalanmış, bununla birlikte Yunanistan'ın 2014'e kadar GSYH'nın %14'üne kadar ulaşan bütçe açığının AB istikrar paktınca öngörülen %3 rakamına çekmesi hedeflenmektedir. Yeni Borç bulmakta ve eski borçlarını kapatmak için zorlanmakta olan Yunanistan'ın yanı sıra İspanya ve Portekiz'de hükümetler, bütçe açıklarını daha hızlı aşağı çekmek için ek harcama kısıntıları yapma kararı almışlardır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki Avrupa ülkelerinde yaşanan krizle Yunanistan'da yaşanan krizin sebepleri her ne kadar

aynı görünse de bütçe açığından ziyade bir istisna olarak göz önüne alınıp yıllarca ekonomik verilerle ilgili yapılan değişikliklerinde bilinmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Stratejik bir yaklaşımla AB, “Euro Krizi”ni, Ekonomik ve Parasal Birliğin temel eksikliği olan “ekonomik ve mali politikalarda” kurumsallaşmış bir koordinasyon mekanizmasını oluşturmak ve hatta bazı üye devletlerin itirazı tamamen kalkarsa olası krizlerle mücadele etmek için “ortak bir fon” kurmak için bir fırsat olarak bile kullanılabilir(Eralp,2010:7).

Euro Bölgesinin kamu finansmanı sorunu barındıran ülkeleri Yunanistan kadar kötü göstergelere sahip olmamaları ve içinde buldukları duruma kamu finansmanının uzun dönemde kötü yönetilmesi sebebiyle gelmediklerinden Yunanistan’dan ayrılmaktadır. Dolayısıyla daha önce belirtildiği gibi iki farklı kriz nedeni ortaya çıkmaktadır. Yunanistan ile benzer durumlar ise giderek artan kamu açıklarının sürdürülebilir olmamasıdır.

KAYNAKÇA

Aysu, Ahmet. “Gelişmiş Ülkelerde Maliye Politikası Kurallarının İhlaline İlişkin Başlıca Yaptırımlar”, Maliye Dergisi, Temmuz 2010.

Castro, Vítor. (2007), The Causes Of Excessive Deficits In The European Union, <http://ssrn.com/abstract=1002091>, erişim (15.05.2010).

Çapanoğlu, Sema Gencay (2010), “Yunanistan’da Yaşanan Borç Krizi ve Avro Alanı’na Etkileri”, İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu, No:3.

DW-World.De (2010), Deutsche Welle, http://www.dw-world.de/dw/article/0,,55_31154,00.html, erişim (15.05.2010).

Egeli, Haluk. “Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Açıkları”, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, 1999.

Eralp, Nilgün Arısan. “Avrupa Birliği’nde Neler Oluyor?”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu, Nisan 2010.

European Commission (2010), *European Economic Forecast – Spring 2010*, Directorate-General For Economic and Financial Affairs, Brussels.
http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2010_spring_forecast_en.htm erişim: 21.05.2010

European Commission (2009), *Public Finances in EMU*, Directorate-General For Economic and Financial Affairs, Brussels.

EC (2010), European Commission, <http://ec.europa.eu>

Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (2010), *Küresel Krizin Ardından AB Ekonomisi*, Ankara.

Mark J. Holmes, J. Otero ve T. Panagiotidis, “Are EU Budget Deficit Stationary”, Department Of Economics Discussion Paper Series. Ağustos 2008.

Özen, Ahmet. “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Açığının Gelişimi” Maliye Dergisi, 2002.

Vakıfbank, (2010) “Haftalık Uluslar arası Ekonomi Raporu”, http://www.vakifbank.com.tr/dokumanlar/earastirma/HU_10-17Mayis2010.pdf erişim: 20.05.2010